Чыла эллассе пролетарий-шамыч, ушныза!

Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

Адрес: Йошкар-Ола, Совет пӧрт, „Ямде лий" редакций.

У тунемме ийлан ямдылалтса!

Шергакан йоча - шамыч! Теве кенгежат эрта. Тунемме ий тӱҥалмешкат кум арня гына. Жап шагал кодын.

Мемнан элысе чылӓ школлаштат кызыт жап пеш шыгыр: школа, парт, ӱстембал, пӧкен, тунемме пособий-шамычым ачалат, тунемме ӱзгар-шамычым эше утларак погат, телылан пуым ямдылат.

Мемнан элыште йоча-шамычым пеш йӧратат, нунын верч эреак чыла семын тыршат. Тыгай эл тӱняште иктат уке. Пӱтынь элна у тунемме ийлан ямдылалтеш. Тыландат тунемаш нерген шоналташ жап шуын.

Тений шыжым РСФСР-ысе школлаште 21 миллион тунемше-шамыч тунемаш тӱҥалыт. Нунын кокла гыч 3 миллион йочашт первый классышке первый гана тунемаш каят. Нуно эше школлаште тунемын огытыл, садлан тунемаш тӱҥалмым чытен кертде вучат.

Мемнан элыште чылалан обязательно тунеммашым пуртымо. Садлан тыланда шкетланда велэ огыл тунемаш мийыман. Те, йоча-шамыч, иктаж-мо верч тунеммыжым кудалтыше шкендан йолташдамат школыш кондаш тыршыза, нунылан полшыза.

Тевий 8 ийым темыше чыла икшыве-шамычат тунемаш тӱҥалышт — тидын нергенат ида мондо. 2-шо сентябрьыште чыла йоча-шамычат школысо парт коклашке шинчыште!

Те чыланат сайын тунемаш тыршыза. Тиде—государство ончылнысо тендан обязанностьда. Южо йоча-шамыч тидын нерген мондат. Кодшо тунемме ийым пытарыме годым шуко тунемше-шамыч шыже испытанийлан кодыныт. Туге гынат, нунын кокла гыч южышт шушаш испытанийым верген кӱлеш семын огыт шоно да испытанийланат огыт ямдылалт.

„Иктаж кузе кучена", манут южышт.

„Ик предмет верч кок ийлан огыт кодо", ойлат весышт.

Но, йоча-шамыч, тиде йоҥылыш. Кӧ сайын ямдылалтеш, тудо гына шыже испытанийыште сдатлен кертеш. А кӧ кеч ик предмет дене испытанийым кучен ок керт гынат, тудым кок ийлан кодат.

Кок ий ик классыштак тунеммаш еммнан эллан шуко энгекым конда. Кок ийлан кодшо-шамычым тунышташ кучылтмо окса дене шуко у школым ышташ, ятыр учебник ден онгай книга-шамычым печатлен лукташ лиеш ыле.

Михаил Иванович Калинин ойлен: „Сайын да отлично тунемаш—тиде советский йоча-шамычын эн тӱҥ патриотический пашашт". Тидым эре шарнен шогаш кӱлеш.

20 августышто чыла школлаштат шыжымсе проверочный испытаний тӱҥалеш. Жап эше 10 кече уло. Тиде жапыште шуко ыштен керташ лиеш—эре да кажне кечын заниматлаш гына кӱлеш. Жапдам тыге кучылтса: тендан физкультурный зарядка ыштышат, урок ямдылашат, книга лудашат, модашат, прогулкыш кошташат жапда лийже. Заниматлаш утларакшым эрдене сай да кечылан 2—3 шагат, кажне шагат еда 10—15 минут канымашым ыштен заниматлаш кӱлеш. Кӧ руш йылме дене начар тунемын гын, возаш, грамматика шот дене лончылаш да лудаш кажне кечын тунемаш кӱлеш. Кӧ математикым начаррак шинча гын, тудлан задачым шукырак решитлыман.

Шарныза, йоча - шамыч: учитель — тендан первый йолташда да полышкалышыда. Те иктаж - мом ода умло гын, школышко кангашаш да полыш деке кайыза. Школышко тӱшкан заниматлымашке да консультацийлашке эреак коштса. Тушто те кугу пайдам налын кертыда.

Шергакан йоча - шамыч! Кӧн кок ийлан кодмыжо ок шу гын, тудо огешак код. Тыршаш гына кӱлеш.

Шыже испытанийлан сайын ямдылалтын, шкендан школдам куандарыза!

РСФСР Наркомпросысо начальный да средний школа-шамыч Управленийын начальникше— Н. М. ПАРФЕНОВА.

ЛУ КЕЧЕ ГЫЧ ШКОЛЛАШТЕ ШЫЖЕ ИСПЫТАНИЙ ТӰҤАЛЕШ

Кок ийлан кодшо иктат ок лий!

7-ше номеран школысо 5-ше „Б" классыште 39 тунемше гыч 13 тунемше шыже испытанийлан кодыныт. Нунын коклаште кандашынже арифметика дене „плохо" отметкым налше улыт. Молан тиде тыге лийын? Шуко йоча-шамыч занятийыште шинчымышт годым шкенышт пеш лушкыдын кучат ыле. Теве Гена Гуминский занятийыште пеш кутыркалаш йӧратен. Тыге тудо йолташыже-шамычымат занятий деч эре отвлекатлен. Садлан вет тудым йолташышт-шамычат пеш огыт йӧрате ыле. Леня Баранов занятийыште эреак воштончыш дене модын шынчылтын. Тудын деч туныктышо мом ойлымыжо нерген йодешат, чӱчкыдынак „ынглен омыл", манын ойлен. Тиде классыште дисциплиным пудыртышо йоча-шамыч пеш шукын лийыныт. Путырак толашыше-шамыч Вася Метелев ден Юрий Нартов занятий годым йолташ - шамычыштлан эреак мешаен шинчылтыныт. Тыге толашен шинчылтмышт нунылан шошо испытанийыште пеш кугу энгекым кондыш. Нуно шошо испытанийыште арифметика дене чыланат „плохо" отметкым налыныт.

Школа дирекций да туныктышо-шамыч кенгеж каникулыш каймышт годым нунылан канаш тӱҥалме первый кече гычынак повторятлаш тӱҥалаш шӱдeныт. Адак каникул жапыште школышто шыже испытанийлан кодшо тунемше-шамычлан консультаций организоватлыме. Тунемше-шамыч арняште кок гана эре школыш коштыныт. Южо тунемше-шамычышт консультацийыш коштмым чарненыт ыле. Теве Вася Мешелев ден Леня Баранов огыт кошт ыле. Нунын ача-авашт дек арифметика дене туныктышо Рима Ильинична миен, нунын дене кутырен налын. Туддеч вара нуно эреак консультацийыш кошташ тӱҥалын улыт. Кызыт нуно арифметика дене чыла повторитлен пытарен улыт. Теве Людмила Мосунова арифметика дене ий мучкак пеш лушкыдын тунемын. Кызыт тудо телым кайме материалым сайын шинча. Шыже испытанийлан кодшо тунемше-шамыч икте кодде консультацийыш коштын, шыже испытанийым чыланат сай отметка дене сдаен кертыт, манын ӱшанаш лиеш. Тыге 5-ше „Б" классыште кок ийлан кодшо иктат ок лий!

Н. Кожаев.

Йошкар-Ола.

Географий дене туныктышо ГАЛИНА ПЕТРОВНА ПЕСЕННИКОВА шыже испытанийлан кодшо-шамыч дене консультаций эртара (Йошкар-Ола, 4-ше №-ан средний школ, 6-шо „В" класс). Фото А. ОВЕЧКИНЫН.

Географий дене ямде улам

Мый телым ик жап черле кийышым. Тӧрланымекем мылам нигӧат ыш полшо. Садлан лийын, шошо испытанийым алгебра да географий дене сдатлен ыжым керт. Тыге мыйым шыжым сдатлаш кодышт.

Шошо испытаний эртымекак мый тиде предмет-шамыч дене испытанийым шыжым сдатлашлан пижым. 22-шо июль гыч мемнан школышто шыжылан кодшо-шамыч дене консультацийым эртараш тӱҥальыч. Тидлан куанен, мый ик занятийым кодыде, школыш коштам. Кызыт географий дене ямдылалт шуынам. 21-ше августышто испытаний лиеш. Тудо марте алгебра денжат ямдылалт шуам.

Хорошавин Ваня.

Йошкар-Ола, 4-ше номеран школа, 6-шо „В" класс.

ВЕС КЛАССЫШ ВОНЧЕМ

Кодшо тунемме ийын мый алгебра дене начар тунемым. Вет алгебра дене школышто гына заниматлыме шагал, а мӧнгыштыжӧ мый шагал годым заниматленам, заданийым шуктен омыл. Шке йоҥылышем шошо испытанийыште раш пален налым. Тунам алгебрым сдатлен ыжым керт, садлан мыйым йолташем-шамыч дене пырля 7-ше классыш ышт кусаре, шыже испытанийлан кодышт.

Первый каныме кечылаште пеш шӱлыкын коштым, заниматлымат ок шу ыле. Но варажым алгебра дене чарныде повторитлаш тӱҥалаш решитлышым.

Кызыт тыге заниматлем. Мыйын алгебра дене возымо чылаже кум тетрадь уло. Тушто правило - шамыч, адак кажне правилылан пример-шамыч улыт. Возымо правило-шамычым лудамат, пример-шамычыштым сайын лончылем. Варажым повторитлыме тема денак задача-шамычым ыштем. Алгебра дене задача-шамычым ыштыме годым арифметический задача-шамыч денат тӱкнаш перна. Теве мый пропорцийым нигузеат составитлен ом мошто ыле. Садлан арифметика денат шуко тема-шамычым лончылаш перныш. Ынде пропорцийымат сайын составитлен моштем, арифметика дене чыла задачымат решитлен кертам.

Шыже испытанийлан кодшо тунемше-шамычлан мемнан школыштат консультацийым эртарат. Консультацийыш мый эре коштам.

Алгебра дене уже чыла повторитлен пытаренам. Испытаний марте кодшо лу кечыште адак ик гана повторитлен лектам.

Алеша Ухов.

Йошкар-Ола, 6-шо номеран школа, 6-шо „Б" класс.

ЫНДЕ МЕМНАН ЛАТКУД СОЮЗНЫЙ СОВЕТСКИЙ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИЙ РЕСПУБЛИКА!

Молдавский ССР

Молдавский ССР Прут эҥер ден Украинский ССР коклаште кия. Площадьше (Украинский ССР лан пумо район-шамычге) 53 тӱжем квадратный километр. Тушто пелыже утла молдаванец-шамыч улыт. Нунын деч посна украинец, руш да моло-шамычат улыт. Республикыште климат леве, мланде шем рокан. Сандене тушто мланде пашам ышташ пеш йӧнан. Молдавийыште сад паша, виноградство, пакча паша дене заниматлат. Кукурузым, ош шыдаҥым, паренгым, сакыр ушменым ӱдат.

* * *

Молдавский ССР кызытсе Молдавский АССР да Бессарабия дене ышталтын. Нуно—граница кок могырысо кок мланде-шамыч—румынский оккупаций деч вара кок корно дене каеныт: Молдавский АССР промышленность, ял озанлык шотышто чот вияҥын, пеледын, а Бессарабия шолдырген. Румынский бояр-шамыч тудым толен пытареныт. Нуно лу тӱжем дене еҥ-шамычым пуштеденыт. Школа-шамычым петыркаленыт.

А Молдавский АССР-ыште культура, промышленность, ял озанлык пеледын. Тушто 52 электростанций, 523 школа, 3 вуз, 8 техникум, 3 театр улыт.

Ынде, Бессарабийысе да Молдавский АССР-ысе калык-шамыч ик союзный республикыш ушнен, у пиалан илышым пырля ышташ тӱҥалыт.

Литовский республика гоч Неман эҥер йоген эрта. А тудын мландыже тӧр, коклан гына кӱкшакалан. Тыште шуко ер да куп улыт. Литван площадьше 83 тӱжем квадратный километр.

Литван 20 процент мландыжым чодра левед шога. Чодра—тудын тӱҥ поянлыкше.

Эше шукерте огыл 600 литовский помещик-шамыч 70 тӱжем кресаньык озанлык кучымо наре мландым кучен илышт. Кресаньык-шамыч пеш йорлын иленыт. Лу озанлыклан ик шӱре гына улмаш. Тӱредме, шудо солымо, моло ял озанлык машина пӱтынь элыште икте дене шотлаш ситале гына лийныт.

Первый империалистический война марте Литва кугыжан Российын составыште лийын. Великий Октябрьский социалистический революций деч вара Литваште советский власть увертарыме ыле. Но литовский капиталист да помещик-шамыч Англия да Франция полшымо дене властьым шке кидышкышт нальыч.

1919 ийыште англо-французский империалист-шамычын полшымышт дене польский пан-шамыч Литван древний столицыштым—Вильно олам внеш шупшын налыныт. 1920 ийыште Йошкар Армий белополяк-шамычым шалатыш да Вильном нале. Советский правительство литовец-шамычлан древний столицыштым мӧнгеш пуыш. Но икмыняр тылзе гыч поляк-шамыч Вильнома дакат шупшын нальыч.

1939 ийыште доблестный Йошкар Армий Западный Белоруссийыште да Западный Украиныште илыше калыкым утарыш. Советский Союз литовский калыклан Вильном адакат мӧнгеш пӧртылтыш.

Тений июль тылзыште Каунасеш погынышо литовский калыкын сеймже Литовский Советский Социалистический Республикым ыштыш да Литвам Советский Союзышко ушаш решенийым лукто.

ЛАТВИЯ

Латвия Балтийский теҥызын серыштыже кия. Латвийын столицыже—Рига ола. Тудо Западный Двина эҥерын Рижский заливыш лекмаштыже кия. Латвийын Балтийский теҥызыште нигунам кылмыдыме Лиепая (Либава) вес портшо уло.

Латвия Грузия кугытырак лиеш. Тудын территорийже 66 тӱжем квадратный километр. Тушто 2 миллион наре еҥ ила.

Пӱтынь Прибалтикысе семынак, Латвийын мландыштыже древний Скандинавский ледникын кышажым ужаш лиеш. Тиде ледник шуко ер-шамычым ыштен, кугу гранитный ора-шамычым коден. Ледникын ыштыме кӱкшака вер-шамычым чодра леведын.

XVIII курмышто Латвия кугыжан Российышке пурен. Кӱртньӧ корно-шамыч латвийский порт-шамычым элын центральный районжо-шамыч дене ваш кылденыт. Латвийын Рига, Либава да моло порт-шамычше гоч кугыжан Россия гыч Западный Европышко кинде, пун, ӱй, йытын, чодра каен шоген. Латвийыште кугу завод да фабрика-шамыч ышталтыныт. Революций деч ончыч Рига Российын ик кугу промышленный центрже улмаш. Тушто машиностроительный, резиновый да моло завод-шамычат лийыныт.

Латвийысе пашазе-шамыч эше 1905 ийыштак революционный движенийыште активно участвоватленыт. 1917—18 ийлаште пашазе да батрак-шамыч Латвийыште советский-властьым ыштылаш верч кучедалыныт. Но вес элласе капиталист-шамыч полшымо дене Латвийыште буржуазный власть ышталтын. Промышленность шолдырген. Олаште калыкат шагалемын.

Латвия Западный Европысо эллашке ӱйым, сырым, чодрам ужален шоген.

Ынде Латвийыште капиталист да помещик-шамычын озаланен илымыштым йӧршеш пытарыме. Латвийысе калык шке элешыже советский властьым ыштен, шканышт пиалан да куанымашан илышым сеҥен налыныт.

ЭСТОНИЯ

Эстония пеш кӱлешан географический верыште кия. Эстонийын серже воктене Балтийский теҥыз почти огеш кылме.

Эстонийын территорийже—48 тӱжем квадратный километр. Калык ик миллион деч изиш шукырак.

Эстонийыште ер да куп шуко уло. Ер 1500 дечат шукырак. Эн кугу ерлан Чудский (кугыт шот дене Европышто кумышо верым налеш) да Псковский шотлалтыт. Нине ер-шамыч иктышт весышт деке пролив дене ушнен шогат. Нунын вӱдышт Нарова эҥер дене северышкыла, Финский заливыш йогат.

Эстония иман чодралан поян. Тудын мландыштыже сланец, фосфорит, торф запас шуко уло.

XVIII курым тӱҥалтышыште Эстония Российский империйыш пурен. Тушто тудын промышленностьшо вияҥаш тӱҥалын. Тунам Таллинеш кугу судостроительный заводым да Нарва ола деран текстильный фабрикым ыштеныт. Ял озанлыкат вияҥаш тӱҥалын.

Великий Октябрьский социалистический революций деч вара Эстонийысе калык-шамыч шке элыштышт советский властьым ыштеныт. Но вес элласе капиталист-шамыч Эстонийыш кугу вооруженный вийым колтенытат, эстонский буржуазий дене пырля советский властьым пытареныт.

Эстонийыште капиталист да помещик-шамыч коло ий жап озаланеныт. Тиде жапыште элын озанлыкше почеш кодын. Таллинысе судостроительный заводышто вич тӱжем пашазе гыч вич шӱдӧ пашазе велэ кодын. Эстонский правительство Западный Европысо эллашке шуко ял озанлык продуктым—ӱйым, сырым, йытыным шупшыкташ тӧчен. А Советский Союз дене кыл кучымашым кӱрлын. Эстонийын ял озанлыкше начарештын.

Ынде Эстонийысе калык буржуазийым сӱмырал шуэн. Советский Эстония пиалан, эрык илыш дене илаш тӱҥале.

Утаралтше калык-шамычын куанымашышт

Советский Латвийысе шемер-шамыч СССР Верховный Советын 5-ше августысо заседанийжым чытен кертде вученыт. Вет тиде заседанийыште Латвийский республикысе сеймын полномочный комиссийын Латвийский ССР-ым Советский Социалистический Республика-шамыч Союзын составышкыже пурташ йодман заявленийжым обсуждатлаш тӱҥалыт. Тиде жаплан Рига олан чыла площадьлаштыжат репродуктор - шамычым шындыме улмшаш. Тиде передачым пӱтынь Латвия пеш кугу куанымаш дене, ик мутым кодаш тыршыде колыштын.

Шверник йолташын Латвийский ССР-ым СССР-ын составышкыже приниматлыме нерген законым увертармекыже еҥ-шамыч кужу жап сово кырымаш дене, икте весыштым энтал саламленыт.

6-шо августышто пӱтынь Латвийский Республикысе пашазе, кресаньык-шамыч да трудовой интеллигенцийын илыштыже лийше тиде исторический событий лӱмеш митинг да демонстраций-шамыч эртаралтыныт.

6-шо август эстонский калыклан исторический кече лийын. Тиде кечын СССР Верховный Советын VII Сессийже Эстонский ССР-ым Великий Советский Союзын составышкыже приниматлыме нерген решенийым луктын.

Кече йӱран гынат, пашазе да служащий - шамыч тӱшка дене Таллинын уремлаштыже да сквер ден бульварлаштыже установитлыме репродуктор-шамыч деке погынат. Кажнын тӱсыжӧ куанымашан. Чылан, ик мутым кодаш тыршыде колыштыт. Эстонский ССР-ым Советский калыкын великий ешышкыже ушымо нерген Законым тыште кӱдырчӧ гай сово кырымаш дене саламленыт.

Ынде эстонский калык—СССР-ын тӧр праван члене. Чыла погынышо-шамыч Советский Союзым, мудрый коммунистический партийым, тудын вождьшо, чыла шемер калыкын вождьшо—Сталин йолташым, Советский правительствын главаже Молотов йолташым саламлен, Верховный Советын депутатше-шамыч дене пырля пролетариатын гимнжым —„Интернационал" мурeныт.

Таллинский портышто кугу митинг лийын. Краснознаменный Балтикын краснофлотецше-шамыч эстонский военный моряк-шамычым исторический кече дене шокшын саламленыт. Эстонский военный корабль-шамыч СССР Военно-Морской Флотын флагшым нӧлталыныт.

СССР Верховный Советын VII Сессийже

1 августышто депутат-шамыч да уна-шамыч Молотов йолташын СССР-ын внешний политикыже нерген докладшым колыштыныт.

Сессийыште Бессарабийын, Буковинын северный ужашыжын, Литовский, Латвийский да Эстонский ССР-шамычын представительышт выступатленыт. Нуно тиде эл-шамычын Советский Союзыш пурташ йодыныт.

СССР Верховный Советын VII Сессийже ик йӱк дене пунчалын: Северный Буковиным, Бессарабийын Хотинский, Аккерманский, Измаильский уездше-шамычым Украинский ССР составыш пурташ; Союзный Молдавский Советский Социалистический Республикым образоватлаш; Литовский, Латвийский да Эстонский Советский Социалистический Республика-шамычым Советский Союзыш пурташ.

7-ше августышто Верховный Совет СССР Верховный Совет Президиумын VI ден VII Сессий-шамыч коклаште лукмо Указ-шамычым утвердитлен. Тидын дене первый созыв СССР Верховный Советын VII Сессийже шке пашажым пытарен.

КОЛЫМЫЖЛАН ТЕНИЙ 6 АВГУСТЫШТО ЛУЧКО ИЙ ТЕМЕ

КОТОВСКИЙ

Кастене кече шинчешат, кӱкшӱ „кучум“ упшым чийыше кӱтызӧ - шамыч каракулевый шорык кӱтӱм поктен кондат. Кишиневыш кайыше корно ӱмбалне кушшо пӱкшерме-шамычын лышташыштат кас южышто лӱнгат. Вот тунам мӱндыр садерлаште да виноград„иклаште самырык богатырь нерген шуялтышан молдаванский муро шергылтеш. Тиде мурым бессарабский калык шкенжын йӧратыме геройжо нерген мура.

Помещикын осал тушманже да кресаньык шамычым аралыше, — Котовский нерген калык мурышто тыге ойлалтеш. Тиде тыгакак улмаш. Бессарабийыште революционный тарванылмаш тӱналме годым, 1905 ийыште, оргеевский корнышто палыдыме отряд ышталтын. Отрядын эртен кайме верлаште помещик - шамычын суртышт йӱлен. Тиде Котовскийын отрядше улмаш. Кече еда

тудын нерген — Ганчештысе арака заводысо механикын эргыже нерген, утларак да утларак ойлаш тӱҥалыныт. Тудо кресаньык-шамычым помещиклан ида подчинятле, манын туныктен. Тудо нунын айдеме акыштым нӧлтен, нуным утаралтшаш нерген ӱшандарен. Тудым кресаньык пӧртлаште йӧратеныт, а поян суртлаште ужмо шудымын шыдышт лектын. Тудо чыла годымат кенета лектеден, кресаньык-шамычын кӱсын пушашышт нерген помещик деныс расписка-шамычым пытарен. Тудын деч кӱдырчан йӱр деч лӱдмӧ семын лӱдыныт. Кугыжан правительствылан тиде еҥ чума чер дечат лӱдыкшӧ улмаш — тудо революцийын ойыпшым шаркален. Тудым кӧ кучен кертеш—шӧртньым пуэныт. А тудым кучен керташ ок лий улмаш. Тудо эреат вучыдымо верлашке лектеден. А кучен, тюрьмаш шындылыныт гын, тудо куржын утлен. Тудо шке шочмо мландыжым пеш чот йӧратен, тудлан ӱшанен. Тудлан ыштен керташ лийдыме нимоат уке улмаш. Тудо тюрьма окналасе решоткам пӱчкеден, йымачынат кӱнчен лектеден. Шкет кийман камерыштат тудо шке капшым вияҥдашлан гимнастика дене заниматлен. Тудо каторга гычат мастарын куржын. Тайгаште шӱдӧ дене километрым каен, лумым да сакырым гына кочкын гынат, кӱртньӧ корно деке миен шуын. Тудо адакат родной Бессарабийышкыже пӧртылын. 1917 ийыште Котовскийым казнитлен пушташ судитленыт, но тудлан пиал лийын: смертный казньым курымашлык каторга дене вашталтеныт. Тудын кече еда вашталтышым вучымо жапыште кугыжан властьым сӱмырал шумо нерген увер шарлен. Тиде Февральский революций улмаш.

Эше первый империалистический война шылпанен огыл улмаш. Котовскийым рядовой солдатлан налыныт. Тудо — Румынский фронтышто. Тушто уже Ленин нерген, большевик-шамыч нерген колыныт. Войскаште шке эрык дене коштедымаш тӱҥалын. Котовскийым солдатский комитетыш сайленыт. Котовскийлан мо раш огыл улмаш, мом ожно тудо шӱм дене гына пален мештен, ынде ушыж дене умлен. Ынде тудо партий почеш каен. Котовский большевик лийын. Тиде чын корно—тидым тудо пален. Чыла властьым пашазе, солдат да кресаньык - шамыч советлан— большевик партий тыге требытлен. Котовският тидын верчак кучедалын. Тудо советский Бессарабия верч кучедалын. Но 1918 ийын январьыште румынский часть-шамыч Кишиневыш пуреныт, Бессарабийым оккупироватленыт.

Кишинев гыч эн пытартышлан Котовский каен. Тудо Днестр деке корно дене эркын каен. Тудо ойгырен. Родной Бессарабия шеҥгелан кодын, кас пычкемыш дене петырнен. Котовский йӧсӧ шыдылык дене мушкындыжым чумыртен да шпоражe дене имньым поктен. Тунам имньыже садерла да виноградникла воктеч кудал эртен. Котовский Днестрын пурла серже делан шогалын. Тудо пытартыш гана шеҥгакылаже ончалын. Корно Кишиневышкыла каен. А тудо умбакыла эртен. Очыни, тунам Котовскийын йочаже годсек первый гана мужественный шӱргыж мучко шинча вӱд йоген. Но тудо пален да ӱшанен,— ме пӧртылына!

... Кече-шамыч эртеныт. Йошкар Армий дене пырля Котовский белополяк-шамычым поктен. Тудо советский Ленинград верч кредалын. Тудо Подольск, Киев мландыште революцийым ылыжтышаш верч кучедалын. Тудын дене пырля ӱшанле соратникше—бессарабец-шамыч каеныт. Керек-кунамат, керек-куштат—кучедалме, каныме годым—тудо шкенжын родной Бессарабийже нерген шонен.

Вот тудын Бессарабийже адакат мемнан дене, советский республика - шамычын кугу ешыштышт. Ме пӧртылна. А тудо, Григорий Иванович Котовский, тиде пиалан кече марте илен ыш шукто. 15 ий ожно тудым йӱшӧ еҥын пуляже пуштын.

Но Котовский мемнан дене пырля. Тудым чыла вереат шарнат. А советский Бессарабийын яллаштыже шоҥгырак-шамыч тудын нерген шке уныкаштлан каласкалат.

А. ГОРОБОВА.

Йошкар Армийын боецше Черновицы олаште (Северный Буковина) илыше-шамычлан СССР-ысе илыш нерген каласкала.

МЕМНАН ФОРПОСТНА

Йоча-шамыч школышто тунемын пытарыштат, аламолан пеш шӱлыкын кошташ тӱҥальыч. Чевер шокшо кечыште чыҥжак шкетын нимат ыштыме ок шу. Чодраш, але пуш дене шкетын кошташ скучно. Но тыге шуко жап ыш эрте. Мемнан пионервожатыйна Бэткина каласыш: „Форпостым почына“, — мане. Меат тудын дене келшышна. Валя Чуршукова пеш сайын тӱрлен, урген мошта. Тудым ме рукодельный кружокын вуйлатышыжлан сайлышна. Первый кече гычынак рукодельный кружокым тудо сайын вуйлаташ тӱҥале. Рукодельный кружокыш чылаже 9 ӱдыр-шамыч возалтыч. Рвезе-шамычышт погынен, валейбольный командым организоватлышна.

Тыге эркын мемнан паша шолаш тӱҥале.

Кызыт пырля йӱштылаш, могырым калитлаш чӱчкыдын коштына. Пырля волейбол дене модына. Адак йоча-шамыч футбол дене модаш пеш йӧратат. Футбол дене модаш йоча-шамыч „Медик“ стадионыш коштыт. Ончыч мемнам тушто огыт модыкто ыле. Йоча-шамычын йодмышт почеш стадионышто футбол дене модаш кошташ разрешитлышт. Мемнан кокла гыч Леня Хлебников ден Юра Нартов пеш талын модыт. Нуно тале футболист лийына, манын кутырат.

Адак йоча-шамыч оборонный значок-шамычлан нормым сдатлаш эреак трениироватлалтыт. Мемнан кокла гыч Миша Жерехин ден Ида Векшиганова БГТО значоклан нормым сдаен пытареныт.

Ик гана ме чылан погынышнат, лодочный походым ышташ решитлышна. Но мемнан пушнаже уке ыле. Пионер-шамыч шуко шонен ыжыч шого. Нуно детский водный станций деч пушым йодаш решитлышт. Тиде йодышнам детский водный станцийыште шуктышт. Тыге ме 35-ын погынен, осводовец-шамыч дене пырля Дубовыйыш кайышна. Коштмаштак шуко йоча-шамыч пуш дене БГТО-лан нормым сдатлышт. Адак йоча-шамыч граната дене Какшан гоч ийын коштыч. Варажым Дубовыйышто ме чодраш лекнат, тушто волейбол дене модна. Поход гыч кастене иже толна. Тиде поход мыланна пеш келшыш.

Эше кеҥеж пытымеш— тунемаш тӱҥалмеш, шуко оҥай да тӱшкан канымашым эртарена.

Форпостысо пионер-шамыч Леля Чухланцева, Тамара Фурзикова, Леня Хлебников.

МЫЙЫН САДЕМ

Сылне кеҥеж пагыт пеледалын,
Йырымвашак сылне—пеш сӧрал.
Шийын-шӧртньын кече модылдалын,
Садышкемже онча шыргыжал.

Шере олма кӱын, чевергалын,
Кочкылдалын от тем—тамле пеш.
Вишньыжат пеш умен шочылдалын,
Эре кочкылдалмет вел шуэш.

Садыштем пеш шуко вишня, груша,
Шем шоптыр ден йошкар шоптыржат.
Кӱшӧ эҥыж кеча чылт аршашла,
Ну и чапле мыйын садемжат.

Сылне кеҥеж пагыт пеледалын,
Йырымвашак сылне—пеш сӧрал.
Шийын-шӧртньын кече модылдалын,
Садышкемже онча шыргыжал.

Волков Васлий.

Ронгинский район,
„Йошкар Армий“ колхоз.

Йытын муро

Мемнан колхоз нурыштына
Кужу йытын шогалеш.
Леве-шокшо лай мардежше
Йытыннажым ӧндалеш.

Шемын-ошын койылдалын
Йытын нурыш каена.
Шӧртньӧ гае йытыннажым
Йӧратенак кӱрына.

Аристов Саню.

Оршанский район,
„Победитель“ колхоз.

ФОРМА

(Северный Буковиныште илыше йоча-шамычын илышышт гыч ойлымаш)

Онуфрий Черновицы олан Русский уремыштыже илен. Тудлан изи гына улмыжо годымак чот тыршашыже логалын. Тӱрлӧ йодыш-шамыч нерген шонен. Тиде йодыш-шамычлан тудо нигузеат вашмутым муын кертын огыл. Ачаже эреак пашаште лийын. Тудо пеш эр пашашке каен да мӧҥгыжӧ йӱд лиймеке, шӱч пурак дене петырналтше толын.

Онуфрийын ачаже кондитерский фабрикыште пашам ыштен. Тыште пеш тамле конфет-шамычым ыштеныт. Кузе Онуфрийын тиде конфет-шамычым кочмыжо шуын! Но ачаже ойлен: „Тиде мыланна огыл. Тиде—поян йоча-шамычын кочкышышт“. Ачаже чӱчкыдынак тыге ойлен: „Мемнан пашазе кидна ок лий ыле гын—нымат ок лий иле. Конфетат ок лий ыле“. Тидым колын, Онуфрий шоналтен: „Конфетым пашазе-шамыч шке ыштат гын, молан конфетше пашазе-шамычын йочаштлан огыл?“.

Школышко кошташ тӱҥалмекыже Онуфрийын вуйыштыжо адак моло йодыш-шамыч пӧрташ тӱҥалыныт. Пӧртыштӧ, моло нигӧат уке годым, ачаж ден аваже украинла кутыреныт. Ачаже шке йолташыже-шамычлан ойлен: „Ме украинец улына“. А школышто Онуфрийым лудаш да возаш румынла веле туныктеныт. Инспектор толмыж годым йоча-шамыч деч: „Тендан родной йылмыда могай?“— манын йодмыжлан, йоча-шамычлан „Румынский“ манын вашмутым пуаш кӱлеш улмаш. Но ик гана Онуфрий, шоналтен налдеак, „Украинский“, манын вашмутым пуэн. Тунам инспектор тудын ӱмбак шыдыншучкын ончалын, а туныктышо ала-мыняр гана указка дене кидше гыч чот перен.

Ик гана Онуфрийын тунемме классышкыже директор толын. Тудо: румынский король школьник-шамычым пеш йӧрата, сандене чыла йоча ден ӱдыр-шамычлан сылне формам вургемым чиктынеже, манын шуко кутырен. Тиде формым чийше „Стража Цыри“ („Элым аралыше“) обществын членже лиеш. Йоча-шамыч военный парадлаште участвоватлаш, Румынийым аралаш оксам погаш тӱҥалыт, манын тудо увертарен.

Онуфрийынат тиде сылне формым чийымыже шуын. Но тидлан оксам тӱлаш кӱлеш улмаш. А ачаже тыге каласен: „Мый тыгай кӱлдымашлан оксам ом локтыл, оксам мый пеш йӧсын ыштен налам. Тыге Онуфрий форма деч поснак кодын. А налог погышын, полицейскийын эргышт, даже прокуратурысо секретарьын изи гына ӱдыржат петлица, шнурка да тӱрлем дене сӧрасгарыме формым чиен кугешнен коштыныт.

Йоча-шамыч формым чиен, ола гыч лектын, „Гореча“ олыкыш, „Виноградный курыкыш“ каеныт. Онуфрий шыпак кӧранеч шоген. Но ик гана тугаяк формым чийше кугу еҥ-шамыч дене пырля формым чийыше йоча - шамыч олан рӱдӧ уремже ден эртен каеныт. Нуно тоя дене лупшкедылын, кугу-шамычын командышт дене кычкыреныт: „Чужак-шамычым кырза!“ „Еврей-шамычым кырза!“ Пеш чот лӱдшӧ Онуфрий тидын нерген ачажлан ойлен. Ачаже тувам каласен: „Чынжым гын, тыште чужак еврей-шамыч огытыл, а румын-шамыч улыт. Еврей-шамычымат тыште мемнам, украинец-шамычым пызырыме семынак пызырат“.

Онуфрийын шочмо кечыже шуын. Тунам аваже ош ынер йолашым да тӱрлыман тувырым чиктен. Ачаже окнам да омсам чоткыдын петыренат, тудын шӱешыже йошкар галстукым кылден. Вара ласкан шыргыжалын да каласен: „Вот тыйын формет, эргым“. Вашке мемнан денат жап шуэш, тунам чыла пашазе-шамычын йочаштат уремыштак тыгай галстукым сакен коштын кертыт да шке шочмо йылмышт дене кутыраш тӱҥалыт“.

* * *

Ачажын мутшо вашке шуын. Онуфрий тӱҥ урем дене шуко солдат, пушка да танк-шамычын эртымыштым ончен шога. Ачаже тудлан умылтарен: „Тиде солдат-шамыч огытыл, йошкарармеец-шамыч улыт! Нуно Советский Союз гыч мемнам румынский бояр-шамычын кидышт гыч утараш толыныт“.

Чынжымак, йошкарармеец-шамыч деч иктат ок шыл. Онуфрий тидым раш ужеш. Еҥ-шамыч пешак куаненыт, „ура“-м кычкырат. Йошкарармеец-шамычлан пеледышым кышкат. „Стража Цыри“ формым чийыше йоча-шамычат, кугу еҥыштат иктат ок кой. Зато Онуфрийын шӱешыже йошкар галстукым кылденыт. Тудо шке формыжлан кугешнен, олан тӱҥ уремже дене ошкылеш. Тиде формым ынде нигӧ деч шылтыме ок кӱл.

И. Васн.

72

ЛИТВАСЕ, ЛАТВИЙЫСЕ ДА ЭСТОНИЙЫСЕ ЙОЧА-ШАМЫЧЛАН ПИСЬМА

Пиалан илышыште илаш тӱҥалмыда дене саламлена!

Могай куанымаш дене тендам саламлена! Латвия, Эстония, Литва ӱмбалне Сталинский шӧртньӧ кече волгалте. Шергакан йоча-шамыч! Теат ынде мемнан семынак пиалан улыда. У тунемме ийым мемнан дене пырля советский школышто тунемаш тӱҥалыда.

Вет мемнан дене тунеммылан нымогай оксамат тӱлымӧ ок кӱл, кеч кӧат тунемын кертеш. Мемнам туныкташлан партий ден правительство, йӧратыме шӱмбел ачана Иосиф Виссарионович Сталин йолташ поснак кугу вниманийым ойырат. Пагалыме йоча-шамыч, ынде теат кӧ лиймыда шуэш—тудо лийын кертыда. Мемнан элыште шонымым шукташ чыла йӧн уло.

Ме кызыт сайын канена. Мемнан кокла гыч Смирнова Каля ден Житинкин Александр республиканский „Таир" лагерьыште канен улыт. Ме чыланат „отлично" да „хорошо" отметка дене велэ тунемына. Теат мемнан семынак тунемаш тӱҥалыда манын ӱшанена. Кузе тунем илымыда нерген, илышда да пашада нерген мемнан пешак палымына шуэш.

Возыза мемнан декат. Ме тыланда шкенан опытна дене полшаш тӱҥалына.

Пиалан илыш дене илаш тӱҥалмыда ден шокшын саламлена!

Йошкар-Оласе 8№ средний школышто тунемше-шамыч: **Бусыгина Оля, Смирнова Каля, Казарина Зоя, Безбородов Степа, Житинкин Саша.**

Йылланна возат

Муно коллекцийым ыштенам

Мый чодраш, коремла воктене кошташ пеш йӧратем. Каникул годым тушко коштеденам. Коштмаште шуко оҥайым ужынам. Мый тӱрлӧ кайык-шамычын мунышт дене пеш интересоватлем. Садлан мый канаш тӱҥалме годымак тӱрлӧ кайык-шамычын мунyштым погаш решитленам.

Кызыт чылаже 19 тӱрлӧ муным погенам. Нунын коклаште вӱтельын, кӱдырын, малиновкын, моло кайык-шамычын мунышт улыт. Только нунын коклаште шуко мунышт могай кайыкын улмым ом пале. Тиде коллекцийым мый школыш пӧлӧк шотеш нангаем, тунам тунемше-шамыч дене пырля пален налам.

Мыйын коллекцием школышто тунемме годымат кучылташ пеш кӱлеш лиеш.

Володя Ермаков.

Йошкар-Ола,
6-шо номеран школа,
6-шо класс.

Мый фельдшер лиям

Мый Весшӱрга неполный средний школым сайын тунем пытарышым. Мый фельдшер лияш решитлышым. Сандене шушаш ийын Йошкар-Оласе фельдшерско - акушерский школыш тунемаш пураш йодын возышым. Мылавем тужеч ответ тольо, мыйым приемный испытанийыш пуртеныт. Тиде испытанийлан ынде уло вием дене ямдылалтам.

Кунам тиде школым тунем пытарем, вара элым аралашлан йоча-шамыч таза, пеҥгыде кушкышт манын, йӧратен пашам ышташ тӱҥалам.

Вашке школыш пурашлан испытаний шуэш, а мый испытанийлан ямдылалтам: тошто тетрадьла гыч лудеден лектам, учебник-шамычым наледен ямдыленам. Каникул жапымат веселан эртарем: йӱштылаш коштам, кечеш калитлалтам. **Сергеев Семен.**

Моркинский район.

Миклай осал пашам ыштылеш

Кодшо тунемме ийын Ласточкин Миклай Кужмарий НСШ-ыште 5-ше классым тунем пытарыш. Кызыт тудо ялыште ила, но каникулым сайын эртарыме олмеш осал пашам веле ыштыл коштеш. Ачажын да еҥын оксам шолыштеда. Ик гана тудо ларекышкат шолышташ пурен. Изи шамычым тудо шке кидыштыже кучынеже. А кӧ ок колышт, тудым кыра. Теве Караваев Николайым, Малинин Егорым кырен. Тудо керек-могай модышышто эре торешлана да сай модышым пужа. Ик гана мече дене модына ыле, а тудо мечым нале да умбаке кудалтыш. Тидын деч посна тудын вес осал койышыжо уло: Миклай кугуен-шамыч дене вурседалеш.

Шудо паша годым колхоз йоча-шамычым шудо удыраш лукто, Миклаят лекте. Но тудо удыршаш олмеш, яра гына кийылте

Тиде пионер да тунемшылан кӱлдымаш койыш Но тидын нерген Ласточкин Миклай огешат шоналте.

Иванов Петр.

Ронгинский район,
„Йошкар кече" колхоз.

„Кӧ йоҥгылышым музш?" модышын ответше

1. 1900 ий високосный огыл улмаш, садлан 29-ше числат лийын огыл. Високосный ий-шамычын номерышт 4 лан пайлалтыт. Но кок нуль дене пытыман (мутлан—1900, 1800, 1700, молат) ий-шамыч високосный огытыл.

2. Корабль Боливийын сержым коден каен кертын огыл, вет Боливийын теҥыз воктен границыже уке. Кузе вара капитан Боливия гыч Автрактидыш каен? Очыни, тудо ончыч пошкудо элын лишыл теҥыз границыже деке мланде дене кайышаш улмаш, вара тиде элын серже гыч корабль каен кертын.

3. Южный мардеж шенгачынла пуэн кертын огыл, вет корабль Южный Американ серже деч викак Земля Грейама деке (Антрактида воктеке), вес семынже— север гыч югышкыла каен.

4. 1900 ийыште корабльыште кугу виян ламповый радиоприемник лийын кертын огыл, тыгай приемник-шамыч 20 ий гыч велэ лектывыт. Южо корабльлаште тунам ойыпан радиотелеграфым (а тудо мемнан векын тӱҥалтышыштыже уже улмаш) кучылтыныт.

5. Корабль южный полушарийыште—южный Америка ден Антрактида коклаште улмаш. А тиде полушарийыште Полярный шӱдыр ок кой, вет тудо Северный полюс ӱмбалне.

6. Капитанлан Южный полушарийысе полярный сияниим северный огыл, а южный сияний манаш кӱлеш ыле.

7. Кок шован пыл кокла гыч кӱшылжӧ огыл, а эре ӱлылжӧ рашырак лиеш.

8. Кок шован пыл-шамычыват иктышт весышт могырышкыла улшо тӱрышт фиолэтовый огыл, а йошкарге лиеш. Ӱлнысӧ шован пылын йошкар корныжо кӱшныла лиеш. А кӱшнысӧ шонан пылжын чияже-шамыч мӧнгешла улыт.

9. Южный полушарийыште северный мардеж йӱштӧ огыл, а леве лиеш: вет тудо тропический областьла гыч полярныйыш пуа. Южный полушарийыште илыше-шамычлан „северный" мут „леве" лиеш, а „мӱндырнысӧ юг" манме полярный йӱштым ончыкта.

10. Ояр мардежан годым шӱдыр-шамыч утыр гына йылгыжыт.

Мо ойлымашыште чын, но йоҥгылышла чучеш?

„Пеш шокшо, тымык кече" манме февраль мучаш але марте тӱҥалтыш нерген ойлымо годым йоҥгылышла чӱчеш. Но вет корабльын улмо южный полушарийыште тунам кеҥеж улмаш. Тидланак южный полушарийыште март тӱҥалтышыште шонан пылат лийын кертын.

Сорла гай тылзын тупшо шола могырышкыла лиеш гын, тылзе иземеш. Но тыге Северный полушарийыште велэ лиеш, а южныйышто гын, мӧнгешла. Тушто, Северный полушарий дене таҥастарымаште, айдеме „унчыли вуйын" коштеш, а ме унчыли шогалына гын, вурла ден шола шке верыштым вашталтат. Тыгай причина девак ойлымашыште кече шола могырышкыла, мемнан денысе гай пурла могырышкыла огыл, каен горизонтыш лишемаш тӱҥале, манын чын ойлымо.

Ойлымашыште ойлымо: „Кече эре кӱчыкемаш, шыже лишемаш тӱҥале"... Тиде йоҥгылышла чучеш, вет пашаже февраль-март тылзыште лийын. А февраль-март тылзылаште шошо лишемеш да кече эре кужырак да кужырак лияш тӱҥалеш. Но тиде Северный полушарийыште гына. А Южныйышто гын мӧнгешла лиеш, значит капитан чын ойлен.

Модышым Э. Зелкович составитлен.

* * *

Модышын результатшым вес номыреш печетлена.

РЕДАКЦИЙ.

У тунемме ий лишемеш. Йоча-шамыч тунемме ӱзгарым погаш тӱҥалыныт. Снимкыште: Йошкар-Оласе 6-шо номеран школын 7-ше классшым тунем пытарыше ВЕРШИНИН АЛЕК (шолаште) да НИКОЛЬСКИЙ ЕВГЕНИЙ (7-ше школын 5-ше классыжым пытарыше) Йошкар-Олаште книга магазиныште учебник-шамычым налыт.

Фото М. ЧУРШУКОВЫН.

Йодса умылтарена

Кечывалым молан шӱдырым ужаш огеш лий

Южо йоча-шамыч йодын возат: „Молан кечывалым шӱдыр ок кой?. Тиде пеш тыгылай причина дене лиеш, тудым палашат йӧсӧ огыл.

Кечывалым мландын атмосферыже кече дене волгалтеш. Атмосферым мланде ӱмбалнысе волгыдо канде купол семын ужына. Тудым „Кава" манына. А шӱдырын волгыдыжо пеш начар: тудо чот волгалтарме каваште огеш кой. Садлан кечывалым шӱдыр-шамыч-пале огытыл. А кунам пылан гын, тунам кава кечывалымат пеш начарын волгалтарыме лиеш. Но тунамже ме пыл мешаймылан лийын шӱдырым ужын она керт.

Кинокартиным пичкемыш комнатыште ончыктат. Молан? Если кече волгыдан чара верыште ончыктат ыле гын, ме нимомат она уж ыле. Кечын чот волгалтарымыже дене картинын начар волгыдыжо йӧршын йомеш ыле. Тыгак шӱдыр-шамычат кинокартина семынак йыр-ваш кунар пычкемыш, тунар сайын койыт.

Бельгийыште пашадыме-шамыч шукемыныт

Германский „Динст аус Дейчланд" бюллетень Брюссель гыч (Бельгийын столицыже) налме увер почеш воза: сар тӱҥалме деч ончыч Бельгийыште 200000 пашадыме улмаш. Сар деч вара, калык озанлыкыште пеш кугу шаланымаш лиймылан кӧра, пашадыме-шамыч чот шукемыныт. Кызыт 1 миллион утла улыт. Германский власть-шамыч шуко пашадыме-шамычыштлан шаланылше шахта-шамычым олмыктыктат. Пашадыме-шамыч утларакшым кӱртньӧ корно, вӱд корно да почтовый корно петырныме дене шукемыныт.

Онай модыш

Сравоч

Йыр шогалза, киддам колтыза, писын шке верда йыр пор дене кругым ыштыза. Кӧ эн пытартышлан ышта, тудо покшеке лектеш.

Покшелнысе еҥ модшо кокла гыч кеч-кӧ деке мияда йодеш: „Кушто сравоч?". Тудыжо кид дене иктаж могырыш ончыктада ойла: „Теве тушто пералте", а шкеже тунамак шке вержым иктаж модшо дене вашталта.

Покшелнысе еҥ верым вашталтыме жапыште пор дене ыштыме кругыш шогалаш тырша. Тудо иктаж модшын кругшым налын кертеш гын, вер деч посна кодшо еҥже поктылшо лиеш.

Поктылшо вич гана вашталтымаштат верым налын огеш керт гын, варажым „Сравочым муынам!", манын кычкырал колта. Тунам чыла модшо-шамычат шке верыштым вашталтат. Тиде жапыште покшелнысылан иктаж модшын вержым налаш куштылго. Вер деч посна кодшо—покшеке лектеш.

Врид отв. редактора— И. Ф. ФЕДОТОВ.

Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.

Э 47.